

SYMPOSIUM

De psychiater en de terrorist: Precisiepsychiatrie en risicoanalyse

Samenvatting

Veel psychiaters kennen terroristen van het nieuws en niet van hun spreekkamer terwijl ze wel te maken kunnen krijgen met geradicaliseerde personen.

Uit recent onderzoek blijkt dat bij plegers van terroristische misdrijven psychopathologie voorkomt. Maar of en zo ja welke relevantie dit heeft is nog niet duidelijk. Psychiaters betrokken bij diagnostiek en behandeling van geradicaliseerde personen dienen kennis te hebben over de doelgroep en dienen kennis te hebben over de risicoanalyse van gewelddadig extremisme. In dit symposium van de NIFP-onderzoeksafdeling komen daarom vier presentaties aan de orde over: 1) Resultaten van onderzoek met de Europese Database van plegers van terroristische misdrijven, 2) Resultaten van onderzoek voor de rechtbank van verdachten van terroristische misdrijven, 3) Het resultaat van onderzoek naar eventuele psychopathologie van vrouwelijke terroristen, en 4) De gestructureerde professionele risicoanalyse van gewelddadig extremisme met de VERA-2R.

Titel: Europese Database van Terroristen: Precisie onderzoek

Achtergrond: Door de terroristische aanslagen in Brussel, Parijs, Londen en Berlijn staat het begrijpen en voorkomen van terroristische aanslagen hoog op de Europese politieke agenda. Er is goed empirisch onderzoek nodig om inzicht te krijgen in bepalende factoren voor terroristisch handelen. Elke Europese lidstaat heeft veelal niet genoeg terroristen of te weinig kennis om goede strategische analyses te maken over risico's en drijfveren voor terrorisme. Daarom is Europees onderzoek nodig. Dat dient te gebeuren op basis van betrouwbare justitiële bronnen in plaats van op 'open source' informatie, en een vergelijking met een controlegroep is daarbij nodig. In 2017 is het NIFP daarom samen met Europese partners gestart met door de EU gesubsidieerd onderzoek in het zogenaamde DARE-project naar personen die veroordeeld zijn voor terroristische misdrijven en zij die daarbij overleden zijn. Via een Europees toegankelijke database worden in elk land gegevens verzameld op basis van justitiële bronnen met informatie over de individuele, contextuele en daadkenmerken van plegers van terroristische misdrijven. Door gebruik te maken van forensische psychiatrische en psychologische rapportages uit de justitiële documentatie kan ook de psychische toestand van de verdachte op een betrouwbare manier en in samenhang met overige psychosociale factoren en het terroristische delict onderzocht en vergeleken worden met een controlegroep.

Doel: De totstandkoming van een dynamische database waarmee inzicht kan worden verkregen in individuele en contextuele factoren die in verband gebracht kunnen worden met het plegen van terroristische misdrijven.

Methoden: In elk land worden gegevens verzameld over veroordeelde terroristen en een controlegroep op basis van justitiële stukken van politie, Openbaar Ministerie, rechtspraak, detentie, forensische psychologische en psychiatrische rapportages, en reclasseringsrapporten. Deze gegevens worden door getrainde onderzoekers gecodeerd ingevoerd in de Europese Database. Hiervoor is een Engelstalig codeboek ontwikkeld waarin definities, en codeerinstructies worden gegeven voor achttien domeinen en alle daarin voorkomende items. De Database maakt

gebruik van een 'Trusted Third Party' voor versleuteling van persoonsgegevens, waarmee wordt voldaan aan Europese privacy en beveiligingseisen.

Resultaten: De achttien risico domeinen van de Europese database betreffen de criminele en persoonlijke voorgeschiedenis met items over negatieve ervaringen tijdens de jeugd en/of op school of werk. De psychische stoornissen en/of trekken en symptomen daarvan worden gescoord aan de hand van de DSM-5 criteria in de domeinen 'Personality traits' en 'Psychiatric symptoms'. Ook andere kenmerken zoals agressieregulatie problematiek, relatieproblemen, en problemen met emotieregulatie of de identiteit worden gescoord. Er worden ook veel delict kenmerken nagegaan. In de domeinen 'Prior to crime: incidents' en 'Prior to crime: personal acts' wordt onder andere het verliezen van dierbaren, financiële problemen, afzonderen en afscheid nemen van sociale omgeving gescoord en in het domein 'Aspects crime' worden de kenmerken van het delict gescoord. In het domein 'Radicalization/Ideology' en de vijf VERA-2R risicodomeinen wordt gekeken naar items die mogelijk van invloed zijn geweest op de transitie naar gewelddadig extremisme of terrorisme bijvoorbeeld hoe en waar de persoon is geradicaliseerd, de bijbehorende opvattingen en emoties, groepsaspecten, capaciteiten en motivaties. In april 2019 is gestart met het coderen en vullen van de Europese Database uit vijf Europese landen. In september 2019 bevatte de Database 180 plegers van terroristische misdrijven zoals het (voorbereiden van) aanslagen, voorbereiden en/of deelname aan een terroristische organisatie, en het trainen voor en/of financieren van terroristische misdrijven. Begin 2020 zal de Database gegevens van driehonderd veroordeelde terroristen bevatten en er zullen er meer volgen. Er worden voorlopige analyses gepresenteerd ook inzake psychopathologische kenmerken. De onderzoeksgroep bestaat uit 93% mannen en 7% vrouwen, 34% is lone actor en 51% groepspleger, en bij 15% is dat onbekend.

Conclusie: De Europese Database biedt de mogelijkheid om goed kwalitatief en kwantitatief onderzoek te doen naar achtergronden, beweegredenen en bepalende factoren voor het terroristisch handelen waaronder de psychopathologische kenmerken. Het onderzoek vindt plaats binnen een internationaal netwerk met uniformering in psychodiagnostiek en met goed beheer van vertrouwelijke gegevens en gebruik van een controlegroep.

Literatuurverwijzing:

- 'Factsheet European Database of Terrorists'.
- Artikel European Database of Terrorists aangeboden ter publicatie.

Titel: Terrorisme en psychopathologie in de rapportage pro Justitia

Achtergrond: Tot voor kort werd aangenomen dat psychopathologie niet aan de orde is bij plegers van terroristische misdrijven. Bij 'lone actor terrorists' blijkt er wel sprake te zijn van bepaalde psychische stoornissen die vaker voorkomen zoals schizofrenie, de waanstoornis en de autismespectrumstoornis. (Gill, 2015; Gill & Corner, 2017). Maar of dat zo is, en in hoeverre psychopathologie bepalend is voor het terroristisch handelen, is nog niet duidelijk. Daarvoor is goed kwalitatief en kwantitatief onderzoek nodig naar psychopathologie bij terrorisme met uniformering in psychodiagnostiek binnen een internationaal netwerk met goed beheer van vertrouwelijke gegevens en gebruik van een controlegroep (Schulten, Doosje, Spaaij, & Kamphuis, 2019). Dit alles is mogelijk en georganiseerd via de Europese Database van Terroristen en het bijbehorende Engelstalige codeboek.

Doel: Verduidelijken kenmerken en eventuele rol van psychische problematiek bij personen die in Nederland vanwege verdenking van terroristische misdrijven pro Justitia onderzocht zijn door psychiaters en psychologen via het NIFP.

Methoden: Aan de hand van het Engelstalige codeboek van de Europese Database van terroristen zijn 58 rapportages pro Justitia tussen 2012 en 2018 onderzocht op achtergronden en psychische kenmerken. In deze pro Justitia rapportages wordt door psychiaters en psychologen vastgelegd of er bij verdachten sprake was van stoornissen, of deze verband hield met de tenlastegelegde terroristische misdrijven en wat het risico is op het opnieuw plegen daarvan.

Resultaten: Driekwart van de onderzoeksgroep heeft kenmerken of trekken van een psychische stoornis, en bij meer dan de helft is comorbiditeit. Veelal is sprake van een persoonlijkheidsstoornis en/of trekken daarvan (antisociaal, narcistisch, borderline). Middelenmisbruik, depressieve, psychotische en autistische stoornissen worden ook gediagnosticeerd. Bij het overgrote deel is sprake van problematisch psychisch functioneren met beïnvloedbaarheid, identiteitsproblemen, problemen met impulsiviteit en sociaal emotionele ontwikkeling en hechting. De helft heeft een zwakbegaafde of laaggemiddelde intelligentie.

Conclusie: De eerste resultaten laten zien dat bij de onderzochte veroordeelde terroristen de vastgestelde psychische stoornis en of problematiek volgens de psychiater of psycholoog merendeels samenhangt met het terroristisch misdrijf. Het lijkt daarom aangewezen om bij de strafoplegging, interventie keuze en recidive inschatting bij deze personen de psychische stoornis en/of problematiek mee te wegen. Omdat het in dit onderzoek om een relatief kleine groep van verdachten en daders van terroristische misdrijven gaat, is meer onderzoek met een groter aantal personen noodzakelijk. Dat onderzoek is mogelijk en zal worden verricht via de Europese Database van Terroristen.

Literatuurverwijzing:

- Gill, P. (2015). Lone-actor terrorists: A behavioural analysis. London, England: Routledge
- Gill, P., & Corner, E. (2017). There and back again: The study of mental disorder and terrorist involvement. *American Psychologist*, 72(3), 231-241. doi: 10.1037/amp0000090

- Schulten, N., Doosje, B., Spaaij, R., Kamphuis, J.H. (2019). *Psychopathologie en terrorisme: Stand van zaken, lacunes en prioriteiten voor toekomstig onderzoek*. Rapport. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam
- Factsheet 'Terrorisme en psychopathologie'.
- Artikel Terrorism and psychopathology aangeboden ter publicatie.

Titel: De psychiater en de vrouwelijke terrorist.

Achtergrond: Er zijn bekende vrouwelijke terroristen zoals Ulrike Meinhof, Tanja Nijmeijer, en Beate Zschäpe (De Graaf, 2012), en Laura H. Er is toenemend aandacht voor de rol van vrouwen bij terroristische misdrijven. Bij mannelijke terroristen is sinds kort bekend dat bij 'lone actor terrorists' schizofrenie, waanstoornis en autismspectrumstoornis (Gill & Corner, 2017) vaker voorkomen. Uit een eerdere oriënterende systematische review kon worden geconcludeerd dat vrouwelijke terroristen een onderbelicht deel van deze populatie vormen, over hen zijn er, voor zover na te gaan, geen empirische studies naar prevalentie van psychopathologie (Rakhshanderoo, 2019). Een uitgebreidere systematische review is aangewezen om dat nogmaals na te gaan. Daarnaast is empirisch onderzoek met uniformering in psychodiagnostiek en gebruik van een controlegroep nodig naar individuele kenmerken en psychopathologie bij vrouwelijke plegers (Schulten, Doosje, Spaaij, & Kamphuis, 2019).

Doel: Vergroten van kennis van psychiaters over psychopathologie bij terroristen, in het bijzonder bij vrouwelijke plegers.

Methoden: Een systematische review in meerdere databanken waaronder PsychINFO, Web of Science en PubMed, vanaf 1959 tot 2019, met inclusie van empirische studies naar prevalentie van psychopathologie bij mannelijke en vrouwelijke daders van terrorisme. Onderzoek aan de hand van het Engelstalige codeboek van de Europese Database van terroristen van twaalf Nederlandse vrouwelijke terroristen op achtergronden en psychische kenmerken.

Resultaten: Een grotere en recente systematische review heeft opnieuw nauwelijks tot geen empirische studies opgeleverd over de individuele kenmerken en psychopathologie bij vrouwelijke terroristen. Een kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar individuele kenmerken en psychopathologie ook bij vrouwelijke plegers van terroristische misdrijven laat zien dat psychopathologie bij hen een rol kan spelen.

Conclusie: Gestructureerde casestudies in vergelijking met een controlegroep zijn nodig om te onderzoeken of, en zo ja, welke kenmerken en eventuele psychopathologie bij vrouwelijke terroristen bepalend kunnen zijn voor hun terroristisch handelen.

Literatuurverwijzing:

- De Graaf, B. (2012). *Gevaarlijke vrouwen, Tien militante vrouwen in het vizier*. Boom: Amsterdam.
- Rakhshanderoo, S. (2019). *De vrouwelijke terrorist, een rol voor de psychiater?* Eindreferaat.
- Schulten, N., Doosje, B., Spaaij, R., Kamphuis, J.H. (2019). *Psychopathologie en terrorisme: Stand van zaken, lacunes en prioriteiten voor toekomstig onderzoek*. Rapport. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam

Titel: De psychiater en de risicobeoordeling van gewelddadig extremisme en terrorisme

Doel: Vergroten kennis psychiaters over de gestructureerde professionele risicobeoordeling en het risicobeheer van gewelddadig extremisme en terrorisme.

Achtergrond: Psychiaters gebruiken risicotaxatie instrumenten voor het inschatten van het risico van geweld door patiënten. Bij de risicotaxatie of risicoanalyse van potentieel geweld gaat het om de beoordeling en weging van het risico in een individuele casus op toekomstig geweldpleging (type, ernst, aard en andere kenmerken) waarbij ook risicoscenario's worden gemaakt. Een belangrijke methodische benadering hiervoor is het gestructureerd professioneel oordeel ('Structured Professional Judgment', SPJ; Hart & Logan, 2011). Met de SPJ-methode maakt men gebruik van een combinatie van empirische kennis over geweldsrisico en het professioneel oordeel. Risico en beschermende factoren worden met omschreven criteria en codeerinstructies gesystematiseerd en gestructureerd nagegaan en gewogen. Het gaat niet om wat 'het instrument zegt', maar hoe de professional de empirische factoren en diagnostische aspecten weegt. De SPJ-methode wordt beschouwd als de beste methode voor de risicoanalyse van gewelddadig extremisme (Monahan, 2012; Sarma, 2017). Omdat risicotaxatie instrumenten voor 'regulier' geweld niet sensitief zijn voor karakteristieken van gewelddadig extremisten en terroristen (Monahan 2012) is vanaf 2009 de VERA (Violent Extremism Risk Assessment) ontstaan die uiteindelijk is uitgemond in een tweede en gereviseerde versie (VERA-2R; Pressman, D.E., Duits, N., Rinne, T., & Flockton, J.S., 2018). Het VERA-2R instrument heeft vijf domeinen met 34 indicatoren (1. Overtuigingen en opvattingen; 2. Sociale context en intentie; 3. Geschiedenis en vermogen; 4. Toewijding en motivatie; 5. Beschermende factoren) en 11 Additionele indicatoren (Criminele en Persoonlijke voorgeschiedenis en Psychische stoornissen).

Methoden: De VERA-2R is ontwikkeld op basis van professionele kennis en literatuuronderzoek naar factoren die samenhangen met gewelddadig extremisme en terrorisme. Betere wetenschappelijke onderbouwing van de VERA-2R blijft altijd nodig. Er is echter weinig goed empirisch onderzoek naar gewelddadig extremisme en terrorisme voorhanden. Daarom is gestart met het onderzoek met de unieke Europese Database van Terroristen. Dat maakt beter validatieonderzoek mogelijk. Er is met de VERA-2R onderzoek gedaan en gaande naar gebruikers-, construct- en interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. De Europese Database maakt het ook mogelijk om onderzoek te doen naar interventies voor plegers van terroristische misdrijven en recidive waar nog geen empirisch onderzoek over is. Dat is uiteraard van belang voor een goed gebruik van de risicoanalyse en risicomanagement met de VERA-2R.

Resultaten: Via het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP) is de VERA-2R ontwikkeld. De VERA-2R wordt gebruikt door verschillende professionals en in verschillende contexten. Er zijn in Nederland meer dan 200 professionals getraind zoals forensisch psychiaters en psychologen betrokkene bij de rapportage en behandeling, reclasseringsmedewerkers, recherchepsychologen, medewerkers van terrorisme afdelingen in detentie, en analisten van de AIVD en NCTV. Veel professionals die getraind zijn in het gebruik van de VERA-2R achten deze zeer bruikbaar. Vanaf 1 januari 2016 wordt de VERA-2R verplicht gebruikt bij het onderzoek pro Justitia, en dat geldt ook voor de bemoeienis met de gedetineerden op de terrorisme afdelingen. In Europa zijn meer dan 600 professionals die werkzaam zijn in de

gevangenis en reclassering getraind in het kader van een door de EU gesubsidieerd project. De VERA-2R is beschikbaar in vier talen met trainingsmodules, en er is een website ontwikkeld (www.vera-2r.nl).

Conclusie: Voor een gestructureerde professionele risicobeoordeling en aanbevelingen hoe met risico's om te gaan van gewelddadig extremisme en terrorisme biedt het gebruik van de VERA-2R de beste mogelijkheden. Dat is van belang voor psychiaters en anderen die betrokken zijn bij diagnostiek van geradicaliseerde personen, en gerichte behandeling en herstel overwegen.

Literatuurverwijzing:

- Duits, N., Rinne, T., & Leyenhorst, M. van (2017). De risicoanalyse van gewelddadig extremisme in het strafrecht. *Sancties* 4, 215-225.
- Hart, S.D. & Logan, C. (2011). *Formulation of violence risk using evidence-based assessments: The Structured Professional Judgment approach*. In P. Sturmey & M. McMurrin (Eds.), *Forensic case formulation* (pp. 83-106). Chichester, UK: Wiley Blackwell.
- Monahan, J. (2012). The individual risk assessment of terrorism. *Psychology, Public Policy, and Law*, 18(2), 167-205. <http://dx.doi.org/10.1037/a0025792>
- Pressman, D.E., Duits, N., Rinne, T., & Flockton, J.S. (2018). *VERA-2R: Violent Extremism Risk Assessment- Version 2 Revised*, Dutch Custodial Services Ministry of Justice and Security, The Netherlands.
- Sarma, K.M. (2017). Risk Assessment and the Prevention of Radicalization from Nonviolence into Terrorism. *American Psychologist*, 72 (3), 278-288. DOI: 10.1037/amp0000121